

דבר העורך

ימין שמאל

כאשר הגיעו העניינים לידי כך שהוא נאלץ להלך בפוזמקאות לרגליו, הבין ר' יושע כי תמו כל הקיצין.

זה לו ששה עשורים שהוא מהלך ברגליו על פני חלד. אמרו עליו, על ר' יושע, כי מה שהוא הספיק בחמש שנים היו אחרים מספיקים בעשר שנים, זריזותו הפכה לשם דבר. איש לא זלזל בפקחותו, ואדם לא ההין לפקפק בחריפותו, אך כאשר היו שחים אודות זריזותו של ר' יושע היו מתכוונים לרגליו. הללו ארוכות היו ומהירות כצבי, והיה ר' יושע מהלך עליהן לכל מקום שליבו חפץ, בחיפזון מרשים. גם כאשר היה פוסק מהליכו, לא נתן להן מנוחה. לעולם לא עמד על שתייהן גם יחד, אלא היה מקפץ מאחת לרעותה ומנהל עולם ומלואו.

אמת ניתנת להאמר, כי לא היה מכיר להן טובה על פעולותיהן למענו, אלמלא החל חש כי רגליו מזדקנות בקצב מהיר בהרבה ממנו. הוא מעולם לא העלה על דעתו כי יבואו ימים שבהם יביט על רגליו כאילו היו ישות נפרדת ממנו. היה עליו לטפל בהן, להוליך אותן, להרים אותן, ובקיצור, הוא חש כמי שהוטל עליו לפתע פתאום לטפל בשני דודים ישישים באים בימים ולמלא את כל משאלותיהם.

הוא התקשה להסביר מה אירע לרגליו, אך הוא סירב בכל תוקף לקבל חוות דעת של מומחים לענייני רגליים, מפרקים, הליכה ועוד כהנה וכהנה. הכל יהיה בסדר, היה גונח בשעה שדרך בזהירות על עקביו. את מקל הסבא שנרכש עבורו על ידי חבריו לעבודה כהשתתפות סמלית במצבך, הוא השליך לבידעם בחמת זעם, תוך שהוא חוזר ושונו לסובבים אותו, "הלוך ילך ובכה - אבל הלוך ילך".

ימי הקיץ חלפו עברו להם ביעף, ור' יושע מצא את עצמו מחפה את רגליו הדואבות ביריעות צמר כדי להגן עליהם מפני הקור ההונגרי, ובלבד שלא ייאלץ לחוס את כפות רגליו למגעלי המגושמים. במשך תקופה לא קצרה היה ר' יושע מהלך בפוזמקאותיו האווריריות, כשהררי בדים מלופפים סביב עצמותיו המזדקנות.

משפט חד וקצר מרעייתו, שיגר אותו היישר לוינא, אל האורטופד הנודע בעולם. ר' יושע לווה על ידי בנו ועל ידי חתנו, הוא נתמך בהם בכל

דף מט/ב הכל מודים כל היכא דליכא אלו חמש סלעים

מצוות פדיון הבן - חוב ממוני לכהן

מה יעשה אדם, יהודי, בכור, פטר רחם, שלא נפדה על ידי אביו - יפדה את עצמו בחמשה סלעים. ומה יעשה אותו אדם אם יש לו חמשה סלעים בלבד, ונולד לו בן בכור, הייפדה את עצמו או את בנו? שאלה זו מעלה גמרתנו הקובעת: "הכל מודים... הוא קודם לבנו".

אין לבזבז יותר מחומש על מצווה: הכל מכירים את הכלל המפורסם "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש", הנאמר לגבי צדקה, והנקבע גם לגבי הוצלת ממון על קיום מצוות (רמ"א סי' תרנ"ו ועיי"ש "משנה ברורה" ס"ק ז'), ולפינו, אדם אינו מחוייב להווציל מממונו יותר מחומש על קיום מצוות, שמא יעני ויצטרך לבריות. משכך, יש להבין, מדוע יהודי זה חייב לפדות את עצמו או את בנו, אם כל שיש לו הוא חמשה סלעים? [עיי' "חזון איש" קידושין על דף כט/ב, שבהכרח מדובר על מי שאין לו נכסים נוספים].

שאלה זו הטרידה פוסקים רבים, ביניהם את ה"משנה ברורה" (שם) המנסה ליישב, כי ההגבלה האמורה מתייחסת למקרה שבו המחיר הנדרש לקיום המצווה מופרז, כגון, אתרוג שדורשים מחיר מפולפל תמורתו וכדומה, אזי, אין האדם צריך לבזבז על המצווה יותר מחמישית מן הממון המצוי ברשותו. ברם, מצוות פדיון הבן קבועה בתורה, חמשה סלעים, מחירה אינה גבוה או מפולפל, שהוא קצוב ממעמד הר סיני, ויתכן שהגבלת החומש לא הוטלה במקרה זה [עיי' שדחה הסבר זה, וכתב הסבר אחר ב"ביאור הלכה" שם ד"ה אפילו].

ישנם דרכים נוספות ליישוב קושיה זו.

חוב כספי אינו נשמת עקב חוסר אמצעים של הלווה: בעל ה"חזון איש" זצ"ל (שם) מבאר את הדברים באופן המשמיט את הבסיס לקושיה. שאלתנו עולה מתוך הנחה, כי מצוות פדיון הבן כמיה כמצוות אתרוג, מצה ועוד. אולם, קיים חילוק מהותי ביניהם. מצוות פדיון הבן אוצרת בתוכה חוב כלפי שבט הכהונה, אביו של הבכור, ואחר כך הבכור בעצמו - אם לא נפדה, חייבים חמשה סלעים לכהן. נמצא, שלפנינו מצווה בעלת היבט ממוני. כלום אדם החייב ממון לחבירו יכול להשתמט הימנו בתואנה, כי "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש"?... אם אתה חייב, פרע את חובך! [עיי"ש מה שהאריך עוד בנידון זה, ועיי' ספר "הערוך" מהגר"ש אלישיב שליט"א שם].

לווה שמבקש להתפלל מנחה לפני שישלם את החוב: חובה להשלים את הגדרה זו על ידי המעשה המרתק הבא. מעשה בגאון רבי שלמה היימן זצ"ל, ראש ישיבת רמב"ל שבוילנא, שהוזמן לבוברים לקדוה. השעה התאחרה, ומי מהנוכחים הציע, להקדים ולהתפלל לפני קיום מצוות פדיון הבן, כשטענתו בפיו: תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. רבי שלמה דחה את דבריו על אתר. הכלל תדיר ושאינו תדיר תקף לגבי מצוות, לא לגבי חובות ממוניים. ומניין לנו שפדיון הבן הוא חוב ממוני, שאל רבי שלמה היימן והשיב מיד, הנה, נכסיו של האב משועבדים למתן חמשה סלעים לכהן, גם לאחר

לעילוי נשמת

אהרן סלומון ז"ל

הר"ר

ב"ר זאב ז"ל

נלב"ע י"ז אב תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר זאב סלומון ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

גיטא גרינברג ע"ה

מרת

ב"ר שמעון שוב ליבל ז"ל

נלב"ע י"ג מנחם-אב תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידו הר"ר שמעון גרינברג ומשפחתו שיחיו-ת"א

לעילוי נשמת

יצחק קליין ז"ל

הר"ר

ב"ר בנימין ז"ל

נלב"ע י"ב אב תשל"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר יוסף (רמי) קליין ומשפ' שיחיו - בני ברק

מותו של האב (לעיל מח"א). לו היתה מוטלת עליו מצווה בלבד, משמית היה על השעבוד לפקוע. מוכת, איפוא, כי פדיון הבן הוא חוב ממוני. מעתה, תארו לעצמכם, שח רבי שלמה לבאי הפדיון, שלוה הנתבע על ידי המלווה לשלם את חובו, יטען כי תחילה עליו ללכת להתפלל, שתדיר ושאינו תדיר קודם... מצוות פדיון הבן, למדנו, איפוא, היא חוב ממוני כלפי הכהן (חידושי רבי שלמה, קידושין סי' ג', עיי"ש שהגר"ח מברסקי זצ"ל הסכים לכך).

יש להבדיל בין מצווה שמהותה תשלום, לתשלום שניתן כאמצעי למצווה: הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין זצ"ל, רבה של שומייאץ (חידושי בן אריה סי' ט'), העלה סברה יפה לחלק בין מצוות פדיון הבן לשאר מצוות. חז"ל הגבילו את הוזלת הממון לצורך קיום המצוות. אכן, אולם, כל האמור הוא ביחס ל'הכשר מצווה', שהנה, הקונה מצה או הרוכש אתרוג, אינו מקיים את המצווה, זו תתקיים בעת אכילת המצה ובעת נענוע האתרוג. על כך אמרו חכמים, הדרך אל המצווה, תסלל על ידי הוזלת חמישית מן הממון בלבד, לא יותר. אולם, כאשר הוזלת הממון היא בעצמה המצווה, נתינת חמשה סלעים לכהן - היעלה על הדעת להגביל את קיום המצווה עצמה?

סברה יפה, אך לכאורה, עדיין יש מקום לערער עליה. שכן, מקור הדין ש"המבזבז לא יבזבז יותר מחומש" נאמר לגבי מצוות צדקה, שאף היא גופה נתינת ממון, שעל ידי מתן המעות מתקיימת המצווה... ובכל זאת אמרו חכמים, לא לבזבז עליה יותר מחומש.

[בעל הי"בן אריה" נתן דעתו על שאלה זו והוא משיב בחילוק דק ומעניין, המבדיל בין מצוות צדקה למצוות פדיון הבן. מהותה של מצוות הצדקה היא דאגה לעניים, והיה אם עשירים אחרים דאגו לעניים, אין חובת צדקה. לעומת זאת, חובת פדיון הבן מוטלת על גוף החייב לפדונו, האב, או הבן לכשיגדל, לפיכך, אף על פי שנאמר, כי אין לבזבז יותר מחומש על מצוות צדקה, האמור הוא במצווה שאינה חובת גברא אלא מותנית במטרה – ביטול עניות, ויתכן שעל צוות פדיון הבן, יש לבזבז יותר מחומש].

דף נב/ב המוכר קברו ודרך קברו

קבורה משפחתית, כדי לקום ביחד לתחיית המתים

לאחר מלחמת העולם הראשונה, השתנו סדרי עולם, גבולות שחצו מאות שנים בין עמים ולאומים, נמוגו בין ליל וחומות חדשות נקבעו בין המדינות. אחת הערים שבפלך שלזיה שבגרמניה, הוזחה גם היא מן הצד הגרמני אל הצד הפולני של הגבול. העיר התרוקנה מיהודיה, וכמה מתושביה העקורים השתקעו בעיר ברסלוי שבתוככי גרמניה כשהם מותירים מאחוריהם את קבר אמם ואחותם.

העברת קבר של בן משפחה לחלקת הקבורה המשפחתית: לימים, הם ביקשו להעביר את קבריהם אל עירם ברסלוי, הן כדי שיעלה בידם לעלות על קברי יקיריהם בימי הזיכרון ולהתפלל לעילוי נשמתם, הן כדי שבבוא היום כל בני המשפחה יהיו קבורים זה לצד זה, והן משום שחששו לשלמות בית הקברות שבו האם והאחות היו קבורות. השאלה הוגשה לפני הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל ה"שרידי אש", אשר חיבר קונטרס רחב היקף על הנושא, בו הוא דן מכל צדדיו (שו"ת "שרידי אש" ח"ב סי' ק').

ובכן, טעמם הראשון, להעביר את הנפטרים כדי שיעלו על קברם בימי הזכרון, נדחה מכל וכל. אין לעקור את המת לצורך כך. טעמם השלישי, שבית הקברות עלול להחרב, אינו ניתן לערעור, כפי שפסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' שס"ג סעי' א'). ואילו טענתם השנייה, כי הם מבקשים להעבירם כדי שיקברו בחלקת הקבר המשפחתית, עוררה דיון נרחב.

ה"שולחן ערוך" (שם) כותב, כי מותר להעביר מת לחלקת קבר משפחתית, מפני "שעבר לאדם שיהא נח אצל אבותיו". ה"שרידי אש" מחדש, כי ניתן להשתמש בהיתר זה גם לצורך קבורה משותפת עתידית, לאמר, מותר להעביר את המת למקום שבעתיד בני משפחתו יקברו בו.

ברם, יש לדון, אם הדברים אמורים כלפי אבותיו בלבד, או גם כלפי שאר בני המשפחה. ה"חותם סופר" זצ"ל (יו"ד סי' של"א) טוען, כי כוונת הדברים היא לבני המשפחה הכוללת, ולא דווקא לאבותיו של המת, והוא אף מציג גירסה המובאת ב"בית יוסף": "שעבר לאדם שיהא נח אצל משפחתו".

הוכחה מעניינת מוצא לכך בעל "כנסת יחזקאל" (סי' כ"ג) בסוגייתו, בה נאמר, כי המוכר את מקום קברו, נקבר בו בעל כורחו על ידי בני משפחתו, משום שגנאי הוא לבני המשפחה שאחד מהם אינו קבור עמהם. טעם מעניין למעלת הקבורה המשפחתית כותב ה"כל בו" (סי' ק"י), כי היא נועדה לחזק את האמונה בתחיית המתים, שבני המשפחה מבקשים להקבר זה בחברת זה, כדי שכאשר יקומו לתחיית המתים ישובו וייפגשו מידי!

הערות המצמירות של בעל ה"מרחשת" הי"ד: הקונטרס זכה למכתבי הערות רבים מגדולי אותו דור. אחד המכתבים נשלח על ידי הגאון הרב חנוך הענאך אייגש זצ"ל הי"ד, בעל ה"מרחשת", אשר נספה בשואת אירופה, ובעל "שרידי אש" מציין, כי "אני נותן מכתב זה בשלימותו כדי לעשות זכר לנשמתו של אחד מגדולי הדור האחרון, המנוח הקדוש ז"ל, שנרצח ע"י הנאצים הטמאים בשעת הטבח בוויילנא". "מי לידנו יתקע", כותב בעל ה"מרחשת", "שהבנים שהם בחיים יקברו לאחר מותם בבית קברות אחד עם אמם ואולי הבנים בעודם בחיים יגולגלו למקום אחר וימצאו

כובד משקלו, ובעודו מתאמץ לפסוע בתחנת הרכבת של וינא לא היה באפשרותו להבחין במבטים התמימים של הוינאים המגוחכים למראה ההלך בעל הרגליים הארוכות המסתיימות בתוך גלילי צמר, הנשען בכל כוחו על שני עבדקנים הסרים למשמעו.

דוקטור, פתח ר' יושע בלא שהיות, באתי עד לכאן כדי שתעשה את כל מה שצריך. קילף הדוקטור את הררי הבדים, הסיר את התחבושות, גזר את האיספלניות, והחל בודק במכשיריו את הרגליים הדואבות. "אורך בסדר, רוחב בסדר, גובה בסדר", הרופא אימץ לעצמו מנהג, לדבר תוך כדי הבדיקה כדי להרגיע את הפציינט. "עצמות בסדר, שרירים בסדר, גידים בסדר".

- **דוקטור,** לא התאפק ר' יושע, "הכל בסדר, אז מה לא בסדר?"

- **את זה** נדע בבדיקות הבאות. לך תנוח ותשוב בשבוע הבא".

שבוע ארוך דווש חששות חלף על ר' יושע, עד אותו רגע שבו הרופא הדגול הסיר את משקפיו מעל חוטמו, נעץ את מבטו הידעני בעיניו החוששות של ר' יושע וקבע, "אדון יושע, אתה זקוק לנעליים אורטופדיות".

- **זה הכל?** שאל ר' יושע באנחת רוחה שנשמעה עד חדר ההמתנה.

- **זה הכל,** השיב הרופא ביבשות. במשך שנים ארוכות סיגלת לעצמך הליכה בלתי נכונה, עצמות הרגליים שלך ספגו את הכל בדומיה, אך לשכוח הגעת למצב שבו הן אינן מסוגלות להמשיך ולישא אותך על גביהן בצורה כזו. אנתנו נבנה עבורך נעליים אורטופדיות מיוחדות, נעביר את נקודות הכובד ממקומות התורפה אל החלקים הבריאים שבכפות רגליך, ואתה, אדון יושע, תשוב להלך כאחד האדם.

השכם בבוקר התייצב ר' יושע למדידת רגליו. נעליים אורטופדיות, ועוד לרגליו של ר' יושע, אינן דבר של מה בכך. כשחלה נסוכה על פניו הסכיך ר' יושע לכל אשר הצטווה לו על ידי הצוות הרפואי שבפיקודו של הדוקטור. הסבילו את רגליו בקערות שונות, השרו אותן בחומרים בעלי ריחות מוזרים, הרכיבו כפכפי עץ על כפות רגליו, מתחו גומיות סביב קרסוליו, ולבסוף יצקו גבס סביב כפות רגליו, כמו היה יסוד לבניין, והוא נאלץ לשבת בדומיה, ללא תזוזה עד שהגבס התייבש.

אומן מיוחד בנה את הנעליים שלב אחרי שלב. הוא השחיל חוטי ברזל דקיקים לתוך עורות עבים, כשהוא מסביר לר' יושע, כי העור של החלק הקדמני של הנעליים רך במיוחד כדי להעניק גמישות לאצבעותיו של ר' יושע, ואילו העור התומך מן הצדדים, נוקשה אך סופג חבטות. ר' יושע התאמץ אך לא הצליח להבין איך זה יתכן, אך הוא הניח לבעל המלאכה ללחוץ, כל עוד אינו מטרידו יתר על המידה.

ר' יושע מדד את הנעליים בכל שלבי בנייתן. תחילה קשרו לרגליו את הסוליות בלבד, אחר כך להיפך, הניחו עליהן את העור עם השרוכים ללא הסוליות. תהליך מדידת העקבים היה מייגע ביותר, ר' יושע נאלץ להלך בתוך גיגית מים, כדי לרכך את הרגליים, הסביר לו המומחה, כשהוא גורר מתחתיו קוביות עץ בלתי מהוקצעות. ר' יושע צלח גם את המכשול הזה, עיקר ייצא מכאן ומבוקשו ברגליו.

נעבור חודשיים היה ר' יושע נרגש עד עמקי נשמתו. זה הרגע סיים את מדידת הנעליים המושלמות, והצוות הרפואי היה תמים דעים כי לאחר תקופת הסתגלות קלה, ר' יושע ישכח כי אי פעם הוא סבל מכאובים ברגליו.

הגיע רגע הפרידה. ר' יושע ערם את הסכום הנדרש על שולחנו של הרופא, ובתמורה הונחו הנעליים הנוצצות לצד ערימת השטרות. על השולחן הבוהק הנעליים חסרות הצורה היו נראות גדולות מכפי שהן באמת, אך ר' יושע לא שת את לבו לזאת, מאז ומעולם לא ייחס חשיבות לזוטות, קל וחומר בן בנו של קל וחומר לעת כזאת, שהנעליים ישיבו אותו למסלולו כממיים ימימה.

ר' יושע סירב בעקשנות להפצרות בנו וחתנו לנעול את הנעליים החל מרגע קבלתן. הוא ראה בלבשתן מעין התחלה חדשה, דף חדש בחיים. הוא הגיע אל מקום האכסניה שלו בתוך פוזמקאטו, כשהוא אוחז בידיו את הנעליים, התלבש במיטב מחלצותיו, ווא אז נעל אותן בהתרגשות כבירה. "זה ילחץ לך בהתחלה", הזהיר אותו הרופא, וזה באמת לחץ. לא היה מאושר ממנו. הוא התכופף במרץ ורכס את השרוכים, "חוק, מהודק, שיתפס את הרגל", הדגיש בפניו המומחה חזור ושנה. כאב חד ובלתי מוכר החל עולה מבחנותיו. השמחה התפשטה בלבו, עוד מעט קט והכאבים יחלפו.

כשהוא מחדש במנעליו החדשים, יצא ר' יושע את חדרו ובבאמץ על מבוטל עלה בידו החדות בעל הפונדק על האכסניה הנאותה שהעניק להם. הוא התעקש להחזיק בעצמו את מזוודתו. זהו, אני אדם בריא, תשכחו ממני. אתם יכולים ללכת, הפטיר לעבר בנו וחתנו, אך השניים בחבנו בפניו האדומות ובזיעה הניגרת ממרומי המצח, והם ליוו את צעדיו בחשך.

היה זה כה אופייני לר' יושע לסרב לנסוע אל תחת הרכבת בעגלה. יש לי רגליים, יש לי נעליים, ברוך ה', ואחטנו נלך ברגל. לא באתי ליוגא כדי לנסוע על כרכרה. הם יצאו לדרך, ור' יושע התלונן מרה על אבני המרפצות המלאות בבלטות חדות. בנו אחתו הביטו זה בזה בהשתאות, ולא פצו פה. בלא אומר ומילים, הושיט ר' יושע את ידו לעברו, ונתמך על כתפו כמימים ימימה. מיד לאחר מכן נישב החתן גם הוא, ותמך בר' יושע מצידו השני. שוב החתן השלישי מהלכת בצוותא, אלא שהפעם נקט ר' יושע בעקב העץ-ברזל שלו על הקרקע, ובלבו פעמה תבונה גדולה.

צעדיו של ר' יושע הלכו והתקצרו. הכאבים התגברו עם כל פסיעה. הרופא אמר שתהיה תקופת הסתגלות, אבל הוא לא אמר ש... ר' יושע קרס על ספסל קרוב והרים את רגליו על הספסל, אולי הדם זורם למטה, למעלה, מי יודע. לא איש כרי' יושע תנייגא. בעל העגלה רחמני עצר באחת משעטותיו, והיצע לחבורה האומללה להצטרף אליו חיים אין כסף אל בית התיבות, אך ר' יושע הזדקף על רגליו בגאון ובגאווה, תודה אבל לא, אדוני, אני מהלך בעזרת רגלי בלבד. בעל העגלה משך בתכפיו בחשתאות והמשך בדרכו.

ר' יושע המשך לכת. הכאבים התגברו, כאבונים מסוגים שונים פשו חצו כאמולו והשתרגו על כפות רגליו. עתה כבר חש צמאולו כרכ חוטי תיל סביב עקביו ובהוותיו שכתשו עד דק. כאבים חדים בקעו לפתע מקרסולו, כמו התפרצות שר זה נעש, ושיחקו לרוע את ברכו. הגלים ש צמרמורות פקדו את שריריו, וגידיו המיוסרים שידרו פקודות כאב אל מוחו התמה.

המצב היה קשה. קשה מאד. הועלו אשר נדחה קודם לכן על ידי ר' יושע, הוועק עתה להבהיל אותו היישר אל בית המרמזה של הדוקטור המהולל. הרופא לא הופתע לראותו בשנית. רגע קט הביט בנעליו של ר' יושע ושאל: "קריאת את כל ההוראות שניתנו לך וביצעת אותן?" ר' יושע הסמיק והשיב, כי כן היה להוט ללבוש אותן עד שדילק על שלב קריאת ההוראות ושנינו. ובכן, המשיך הרופא, הבה נא את החוברת ונקרא בצוותא את הסעיף הראשון.

1. את הנעל עם החריץ העמוק יש לנעול על רגל ימין, ואת הנעל עם החריץ הרחב יש לנעול על רגל שמאל. אתה, אדון יושע, פשוט הפכת את היוצרות, לא השתמשת בנעליים כפי שהתבקשת לעשות.

סיפורו של ר' יושע הסתיים בכי טוב. כשוך המכאובים, הוא לבש את מנעליו כהוגן, והמעשייה הזו שימשה עבורו כפתיח במפגשי הכרות ראשונה.

זה עלול להיות עצוב בהרבה, כאשר מדובר על דברים חשובים יותר מנעליים.

בהר סיני זכינו לקבל ספר הוראות מפורט ביותר להנהגת חייו של היהודי. לשם כך קיבלנו כלים ואמצעים, כדי לקיים את רצונו יתברך. אשריו של היהודי הזוכה לנצל כיאה וכיאות את הכלים שניתנו לו.

בספרי (דברים) כתוב: "ובחרת בחיים. משל לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם אתם רואים את שביל זה שתחילתו מישור וכשתים ושש פסיעות אתם מהלכים במישור וסופו לצאת לקוצים, ואתם רואים את שביל זה שתחילתו קוצים וכשתים ושש פסיעות אתם מהלכים בקוצים וסופו לצאת למישור".

קברם בעיר אחרת!!!, ולפיכך, הוא דוחה את חידושו של הגר"י וינברג צ"ל, שיש להעביר את הנפטרים לחלקת הקבר שתשמש בעתיד כחלקת המשפחה. הדברים נכתבו שנים לא רבות לפני מלחמת העולם השנייה, בה הכל "גולגלוי", כלשון ה"מרחשת", ממקום למקום, נרצחו ונטבחו, וביניהם גם המחרשת עצמו, הי"ד.

דף נב/ב ירושת הבעל דאורייתא

"רבינו תם" על מה ולמה

הבעל יורש את אשתו מן התורה. ברם, תקנות שונות נתקנו במהלך הדורות לגבי נישואים המסתיימים בחטף עם מות האשה סמוך לנישואיה, בטרם העמידה צאצאים. התקנות ידועות בשמותיהן, "תקנת רבינו תם", "תקנת שו"ס", תקנת טוליטולא", "תקנת סלוצק", וכדומה.

אבי אבות התקנות הללו הוא רבינו תם, אשר שיגר את תקנתו לכל סביבותיו, אשר קיבלו על עצמם ועל זרעם ועל כל הנלווים אליהם באלה חמורה, כי אם האשה מתה, חלילה, תוך שנה לנישואיה בלא זרע, בעלה יחזיר את הנדוניה ואת התכשיטים למשפחתה.

רבינו תם הסביר את הגבלת תקנתו לשנת הנישואין הראשונה בלבד, כי לאחר שנה הזכרון כהה, והאב אינו מעמיד נגד עיני רוחו את המתנות שהעניק לחתנו האלמן, ועצבונו אינו רב כל כך (ספר הישר סי' תקע"ט, שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתקל"ד). לאור זאת הפוסקים דנו כיצד לנהוג באשה שמתה לאחר שנה מעוברת, האם התקנה מתארכת על פני שלשה עשר חודשים? משום כך, יש האומרים כי התקנה אינה בשנת הנישואין הראשונה, אלא בשנים עשר החודשים הראשונים לנישואין (שו"ת "שבות יעקב" ח"ב סי' קכ"ה).

ביטול קללת "ותם לריק כחכם": רבינו תם כתב, "ואחרי לכת שליח זה" מביתו אל תפוצות ישראל, כדי לפרסם את התקנה, "נזכרתי מה שכתוב בפרשת תוכחה (תורת כהנים ויקרא כ"ב) "ותם לריק כחכם, יש אדם שמשא את בתו ופסק לה ממון הרבה ולא הספיקו לעבור ז' ימי המשתה עד שמתה בתו ומאבד ממנו ואשרינו שלא עמדנו באותה גזירה וכשם שיצאנו מזו כך נצא מכל גזירות רעות. יעקב ב"ר מאיר". כלומר, על ידי תקנתו, בטלה קללה נוראה זו, שאב קובר את בתו ואת ממונו, משום שממונו שב אליו.

יעקב איש תם: שמו של רבינו תם היה, כנזכר, רבי יעקב בן רבי מאיר, שהיה חתנו של רש"י. הכינוי "רבינו תם" הוא על פי הפסוק (בראשית כה/כז) "ויעקב איש תם". תופעה זו נפוצה אצל הראשונים. ראשון בשם רבי יוסף, כונה 'רבינו פורת' על שם הפסוק (בראשית מט/כב) בן פרת יוסף", וכן רבינו יקיר, ששמו היה רבי אפרים, כונה כן על שם הפסוק (ירמיהו לא/יט) "הבן יקיר לי אפרים".

ותם לריק: מעניין לציין, כי בהגהות מהרי"ד - רבי יעקב דוד בירמן, אב"ד וישגראד – אשר נדפסו בשלהי "ספרא דבי רב" נכתב: נתגלה לי בחלום בשנת תר"ד בחודש אייר, שלכן נקרא רבי יעקב איש תם רבינו תם, עבור שהוא תיקן חזרת הנדוניא וביטל זו הקללה של ותם לריק.

לבסוף, רבינו תם בעצמו חזר בו מתקנה זו (תוס' כתובות מז/ב), ויש האומרים, כי בין כה וכה התקנה לא התפשטה בימיו (סמ"ג לא תעשה פ"א). לימים, קהילות אשכנז חזרו וקיבלו על עצמם תקנה זו, והוסיפו עליה כי אם האשה מתה ללא זרע בשנה השניה לנישואין, הבעל יחזיר מחצית מן הנדוניה.

תקנה זו המוזכרת ברמ"א (אהע"ז סי' כ"ב, וסי' קי"ח), ידועה בשם "תקנת שו"ס", על שם שלשת הקהילות שהיו שותפות למיסוד התקנה, שפרא, ורמייזא, מגנצא. בקהילות אחרות תוקנו תקנות דומות, כגון, "תקנת טוליטולא" אשר תוקנה בטולידו שבספרד (עיי' טור אהע"ז סי' קי"ח) ועוד (עיי' שו"ת הרשב"א ח"ג סי' תל"ד).

לאחר כחמש מאות שנים, תקנת שו"ס הורחבה, כאשר בשנת תקכ"א תוקן בסלוצק, כי על הבעל להשיב את כל כספי הנדוניה, אם אשתו מתה עליו בתוך שלשת השנים הראשונות לנישואים (ראה באוצר הפוסקים סי' נ"ב סעי' ד').

יש לציין, כי ירושת הבעל ייחודית מיתר הירושות בכך, שבאפשרות הבעל להסתלק מן הירושה לפני נישואיו, באומרו כי אינו חפץ בה. בשאר ירושות, אין לאמירות מסוג זה כל השפעה. תקנת רבינו תם היתה, איפוא, שמוצהר וברור שכל הבעלים מוותרים על הירושה במות עליהם רעותיהם בתוך השנה הראשונה לנישואיהם.

דף נד/ב וקים להו לרבנן דשיתסר מיל קא שלה ביה עינא דרועה

שדה הראיה - עד היכן?

כח הראיה מוגבל מטבעו. האדם מוגבל, וכך גם תכונותיו. עד כמה מוגבל כח הראיה, או לחילופין, מהו טווח הראיה הרחוק ביותר, שכן אנוש מסוגל לצפות בו. על שאלה רפואית, לכאורה, זו, שהשלכות הלכתיות רבות לה, במאמר הבא.

פרקנו עוסק במעשר בהמה. אדם שברשותו עדר צאן או בקר, צריך להפריש מעשר מן הבהמות הטהורות שנולדו לו בשנה האחרונה. בהמות אלו מוקרבות בבית המקדש, ובשרם נאכל על ידי הבעלים, כדין קדשים קלים.

אדם שעדרו גדל בפחות מעשר בהמות חדשות פטור מן המעשר, רק מי אשר זכה לעשר וולדות, מתחייב במעשר. במשנתנו מבואר, כי לא זו בלבד, אלא גם מי

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

ר.נד/ב.אז'ים:להו.לרובט.ז.שיתסו.מיל.קא.של. mendelson@meorot.co.il

יה עינא דרוּעָה בברכת התורה העורך

טווח ראיה

REFERENCES

שברשותו שני עדרים, אינו צריך לצרפם יחדיו, ואם בכל אחד מהם לא נולדו עשרה, הוא פטור מן המעשר, גם אם הוולדות שהומלטו בשני העדרים גם יחד, מונים עשרה ויותר. נוצר, איפוא, צורך לקבוע מאימתי שתי קבוצות צאן מכוונות שני עדרים. לפיכך אומרת המשנה: "מעשר בהמה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה. וכמה היא רגל בהמה רועה ט"ז מיל". הגמרא מסבירה, כי חכמים קיבלו שעינו של הרועה מרחיקה ראות עד ששה עשר מיל, ומכאן, שכל הצאן הנמצא בטווח מרחק של שלושים ושתיים מיל, נחשב עדר אחד, שהרי ניתן להעמיד את הרועה באמצע, והוא יבחין בכל הבהמות. להגדרה זו השלכות לנושאים הלכתיים שונים ורבים, אך תחילה עלינו להגדיר היטב את מרחק הראיה.

שיעורים שונים לטווח הראיה: כאשר נתור בתורה ובתלמוד אחר טווח ראיה של בני אדם, נמצא גם שיעורים שונים מזה המוזכר במשנתנו. הגר, שפחת שרי, התרחקה מבנה ישמעאל "כמטחוי קשת", כדי לא לראות את מותו, וכמטחוי קשת הוא מיל בלבד (בראשית רבה פרה נ"ג). ממרחק מיל, קובעת הגמרא (חגיגה כ"ב), אדם אינו מסוגל להבחין אם טומאה נגעה בפועליו. מלווהו של הכהן ששילח את השעיר לעזאזל, ניצב במרחק מיל ממנו, כדי לצפות בו (יומא ס"א). המסקנה הברורה העולה מבין הדברים היא, כי טווח הראיה המדובר בסוגייתנו, אינו ראייה המבחינה בפרטים, אלא שהעצמים הנמצאים בתוך ששה עשר מיל של האדם, אינם מיטשטשים ומתאחדים עם הרקע, אלא בולטים כעצמים שניתן להבחין בהם (ראה "פסקי תשובה" שי"ל בפולין לפני כשמונים שנה ח"א סי' קס"ז שהעיר על הסתירות לכאורה בגמרות הנ"ל).

ומכאן לחלק מן ההלכות המושפעות על ידי הגדרת מרחק הראיה על ידי חז"ל. **גידול בהמה דקה:** בירושלמי (בבא קמא פ"ז הל' ז' ופסחים פ"ד הל' ג') מבואר, כי אין לגדל בהמה דקה בשטח גדול מששה עשר מיל, משום שעל הרועה להבחין היכן נמצאות בהמותיו, שהן עלולות לגזול מאכלים מן השדות הסמוכים. שיעור זה נקבע, כמובן, לפי מרחק הראיה הגבולי של עין האדם ("פסקי תשובה" שם, וב"נפש חיה" או"ח סי' תרפ"ח ס"ק ב').

עירוב במנהטן: כאשר הוקם עירוב במנהטן שבניו יורק, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל נדרש לדון בנושא מזוויות הלכתיות רבות ומסועפות (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א סי' קל"ט), אחת מהן עוסקת בשיטת הראשונים הגורסת, כי בלתי אפשרי להקיף מקום עצום בעירוב אחד, אלא היקף העירוב מוגבל לשטח שניתן לצפייה על ידי אדם העומד במרכזו. מאחר ששטח זה, הוא 32 מיל, כמובא במשנתנו, כותב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל: "שטח כזה אולי ליכא במאנהעטן", ואין מניעה להכליל את כולה בתוך העירוב.

קריעה על ראיית מקום המקדש: רבי משה מציב מרחק ראיה זה, גם כאשר הוא נשאל על ידי יהודי שמחלונות ביתו ניתן להשקיף על מקום המקדש, אם בבואו אל הכותל המערבי עליו לקרוע את בגדיו, כדן מי שלא ראה שלושים יום את מקום המקדש החרב, או שמא מאחר שהוא רואהו ממרחק, מביתו, אינו חייב לקרוע. בעל ה"אגרות משה" (או"ח ח"ג סי' פ"ה) השיב לו, כי אם ביתו מצוי במרחק ששה עשר מיל ממקום המקדש, הוא אינו חייב לקרוע, שנחשב כרואה את מקום המקדש.

ברכה בראיית בית קברות: כיוצא בדבר הפוסקים דנו לגבי ראיית בית הקברות, שהרואה את בית הקברות צריך לברך ברכת "אשר יצר אתכם בדין" (שולחן ערוך או"ח סי' רכ"ד סעי' י"ב). בעל "בצל החכמה" (ח"ג סי' מ') טוען, כי הרואה את המצבות ממרחק ששה עשר מיל, צריך גם כן לברך ברכה זו.

את מי הסוס מציל: נסיים בפירושו המיוחד של הגאון הרגאצובי זצ"ל, על דברי רבי יהושע בן לוי (פסחים נ"א), כי "עתידי הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל". רש"י (ד"ה יעד שעה"י) מפרש, כי המדובר על סוס שהחל לרוץ בבוקר מירושלים, וירושלים תתרחב, עד המקום שאליו הסוס מגיע בצהרים, וצילו תחתיו, שהשמש מעליו. בעל ה"צפנת פענח" (בהשמות להל' תענית פ"ה הל' ט"ז) מפרש, כי הכוונה היא לסוס שנועד להציל את הנידונים למוות. סוס זה עמד במרחק ששה עשר מיל מבית דין, ואם בית דין החליט לבטל את חיוב המיתה של אדם שכבר נלקח למקום המיתה, סימנו לרוכב הסוס שימהר אל המוציאים להורג ויודיע להם על ביטול פסק הדין. זהו, "סוס המציל".

הופיע ויצא לאור

ספר "פלגי מים" עמ"ס ערכין כולל הערות והארות חידושים וביאורים ובירורי הלכות על סדר הדף היומי מאת הרה"ג ר' גימפל ליפשיץ שליט"א בעמ"ס שו"ת פלגי מים ופלגי מים עמ"ס תמורה אנטווערפן להשיג בכל חנויות הספרים

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגיד
שיעור דף היומי סוכוטשוב

בשורה טובה לתושבי

פסגת זאב י-ם

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי בביהכ"נ "אור החיים הקדוש" פסגת זאב מזרח, (סוף רחוב פגיס) בין השעות 21:00 – 20:15 בערב

ע"י מגיד שיעור
מרבני בית מדרשנו
סניף ירושלים

הציבור מוזמן

★ ★ ★

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם משה בליטנר ז"ל
בן הר"ר יהודה אריה ז"ל
נלב"ע י"א אב תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדו ידידו הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר שמואל קובוס ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ז אב תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו הר"ר יוסף קובוס שיחיו - עופרה

לעילוי נשמת

מרת אסתר ז"ל
בת מרים ז"ל נלב"ע י"ז אב תשכ"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ר' צבי נתן פינקלשטיין ז"ל
ב"ר חיים מנחם ז"ל
נלב"ע י"ד מנחם-אב תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

תקליטור מס' 3

על מסכת בכורות

דף מ"א – ס"א

מוקד הזמנות: 1-700-500-151

הופיע!